

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.003 у
Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук,
професору
завідувачу кафедри теорії
та історії педагогіки
Педагогічного інституту
Хоружі Людмилі Леонідівні

Відгук

офіційного опонента **Овчаренко Наталії Анатоліївни**, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету на дисертаційну роботу **Косінської Наталії Леонідівни «Методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки), галузь знань 01 Освіта (Освіта/Педагогіка)

1. Актуальність теми дослідження.

На сучасному етапі освітньо-реформаційних змін в Україні актуалізуються проблеми професійної підготовки вчителів музичного мистецтва, які мають оволодіти високим рівнем професійної культури, на чому зосереджено увагу в державних законодавчих і нормативно-правових документах, як: Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про середню освіту», Концепція «Нова українська школа» (2016), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018) та ін. Одним із різновидів професійної культури такого фахівця є сценічна, зокрема сценічно-образна культура, яка, за влучною думкою здобувачки, може стати ключовою умовою формування їх інтегральних, загальних та фахових компетентностей, спрямованих на опанування смислів музичних образів, використання їх ціннісного потенціалу для розуміння проблем теорії і практики

сценічної й вокальної інтерпретації музичних творів та забезпечення ефективності майбутньої педагогічної діяльності.

Своєчасність і нагальність цілеспрямованого дослідження теорії та методики формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки засвідчує виявлена Косінською Наталією Леонідівною низка суперечностей. Підтвердженням важливості вирішення наукової проблеми є те, що дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри музикознавства та музичної освіти Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка «Розвиток духовного потенціалу особистості в неперервній мистецькій освіті» (реєстраційний номер 0116U003993). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 11 від 24 листопада 2016 р.) та узгоджено рішенням Бюро Міжвідомчої Ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 11 від 22 грудня 2016 р.).

Тому тема дисертаційної роботи **«Методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки»** набирає важливості і є актуальною, що підтверджується її ґрунтовним теоретичним, методологічним та емпіричним наповненням, впровадженням результатів в освітній процес українських закладів вищої освіти, а також апробацією на вітчизняних, зарубіжних наукових заходах.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Детальний аналіз дисертаційної роботи показав цілісність, системність, ґрунтовність і повноту розкриття Н. Л. Косінською проблеми формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. Науковий апарат дослідження сформульовано коректно та кваліфіковано. Окреслена мета (теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування сценічно-образної культури майбутнього учителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки)

конкретизована у п'яти завданнях, для їх виконання авторкою дисертації використано комплекс теоретичних, емпіричних та математичних і статистичних методів, як-от: аналіз філософської, психологічної, педагогічної, методичної літератури; аналіз навчальних програм, підручників, посібників; систематизація, порівняння, аналогія, моделювання; анкетування, тестування, авторські й адаптовані діагностичні методики; педагогічний експеримент; критерій Стьюдента та інші. Визначені завдання розкривають логіку наукового пошуку з проблеми дослідження. Структура дисертації концептуально цілісна та містить анотацію, вступ, три розділи з висновками до них, загальні висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 278 сторінок з них основного тексту 213 сторінок. Джерельна база роботи, містить 317 найменувань з них – 32 зарубіжні видання іноземними мовами.

В *анотації* до дисертації здобувачкою показано основні результати теоретичного аналізу проблеми формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки та теоретичного обґрунтування й експериментального дослідження ефективності методики формування зазначеного явища. У *вступі* відображено науковий апарат дослідження.

Вирішення *першого і другого завдань* розкрито в першому розділі дисертації «Теоретичні аспекти формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва». Обґрунтовані в розділі наукові положення базуються на детальному аналізі сучасного стану досліджуваної проблеми в теорії та методиці мистецької освіти, численних наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених. Результати їх опрацювання показали високий рівень наукової компетентності дисертантки, власне бачення досліджуваної проблеми, наукову й професійну етичність.

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати про повноту й системність понятійно-категоріального апарату («образ», «художній образ» «сценічний образ», «культура», «вокальна підготовка», «фахові компетентності» тощо), який розкрито в історичному, філософсько-культурологічному, психолого-педагогічному, мистецтвознавчому контексті (п.1.1.). Здобувачка акцентує увагу на

актуальності інформаційно-семіотичної концепції культури (за О. П. Рудницькою), що передбачає здатність не лише чуттєво сприймати зовнішню сторону предмета, а й «розшифровувати» його внутрішню сутність, соціально значущу інформацію, виражену відповідними знаками (с. 43), а також – на положенні, що виражені смисли закріплені в інтонаційній формі музики, їх сприймання спирається на семіотичну основу культури (за О. Я. Ростовським) (с. 45). Аналітичне дослідження наукових праць дало змогу Н. Л. Косінській обґрунтувати положення щодо: феноменологічної сутності сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, яка розглядається як інтегративна структурована якість, що виявляється у спрямованості на опанування смислів музичних образів, використання їх ціннісного потенціалу, у розумінні проблем теорії і практики сценічної і вокальної інтерпретації музичних творів, у володінні акторськими, вокальними і герменевтичними вміннями та їх застосуванні у педагогічній діяльності; компонентної структури, яка включає: мотиваційно-емпатійний, когнітивно-пізнавальний, творчо-діяльнісний компоненти (п.1.2.); особливості формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки (п.1.3.).

Висновки до першого розділу представлено дисертанткою на основі широкого комплексного аналізу філософських, культурологічних, психолого-педагогічних, мистецтвознавчих, вокально-методичних джерел; аналізу навчальних програм, підручників, посібників; використанні методів систематизації, порівняння, аналогії. Вони повною мірою розкривають результати поставлених здобувачкою завдань.

Згідно успішно виконаного *третього завдання* дослідження, відмітимо високий рівень обґрунтування авторкою роботи критеріїв, показників та рівнів сформованості сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки (с. 144). Визначені критерії та показники повністю відповідають компонентам структури досліджуваного явища, а саме: мотиваційно-емпатійному компоненту відповідає мотиваційно-ціннісний критерій, когнітивно-пізнавальному компоненту – когнітивно-інформаційний критерій, творчо-діяльнісному компоненту – діяльнісно-рефлексивний критерій.

На підставі схарактеризованих критеріїв і показників, позитивно відмітимо доцільність визначених рівнів сформованості сценічно-образної культури майбутнього учителя музики у процесі вокальної підготовки: низького, середнього, високого.

Другий розділ дисертаційної роботи «Методичне забезпечення формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва» присвячено вирішенню *четвертого завдання*. Наукові розвідки дали змогу дисертантці теоретично обґрунтувати й розробити методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. За слушною думкою Н. Л. Косінської, в основу її наукового дослідження покладено методологічні підходи та дидактичні принципи, що становлять методологічні орієнтири формування досліджуваного явища. Для вирішення обраної проблеми дослідницею доцільно обрано культурологічний, аксіологічний, герменевтичний, особистісно орієнтований, компетентнісний підходи, які знаходяться в детермінованому зв'язку. Разом з науковими підходами системність методологічної основи формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки забезпечується комплексом загальнодидактичних (принцип зв'язку навчання з життям, науковості, цілісності, особистісного цілепокладання тощо) і специфічних принципів (культурологізації та аксіологізації, єдності у розвитку вокальних умінь і акторської майстерності, принцип семіотичної спрямованості та інтерпретації тексту музичного твору тощо) (с. 93), – які стали підґрунтям для оновлення змісту, методів, форм вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва і розробки авторської методики формування досліджуваного явища.

Маємо позитивно відмітити наукові здобутки дисертантки щодо сутнісного аналізу понять «методика» і «технологія». Дослідниця дійшла логічного висновку, що методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки представляє собою використання спектру форм і методів, збагачення змісту вокальної підготовки на основі визначених методологічних підходів, загальнодидактичних і специфічних

принципів (с. 102). Тому, логічно, що авторська методика, яка має три етапи реалізації (спонукально-мотиваційний, інформаційний, творчо-рефлексивний етапи), включає: *зміст* вокальної підготовки, який передбачає упровадження змістових модулів з проблем сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, поглиблене ознайомлення з досвідом національного і світового вокального мистецтва з позиції вияву акторської майстерності, імпровізаційних умінь, вокальної техніки тощо; *форми* – аудиторні та позааудиторні заняття (лекції, семінари, індивідуальна робота, екскурсії тощо); широкий спектр *методів* (добір репертуару; віртуальні екскурсії, відбір відеотеки, бінарні лекції, концерти-лекції, ігрові методи, сценічно-виконавські вправи, семінари-дискусії, укладання глосарію, технологія драмогерменевтики, яка реалізується у межах вокально-сценічної студії шляхом виконання творчих проєктів; метод театралізації, тренінг з акторської майстерності, сценічні етюди, майстер-класи, моделювання занять з музичного мистецтва для учнів тощо).

Наголосимо на інноваційності й оригінальності методики Н. Л. Косінської, зокрема в застосуванні технології драмогерменевтики, яка (за О. Олексюк) виявляється через інсценізацію, рольову гру та драму, характеризується активізацією творчих виконавських дій (с. 117). Технологія драмогерменевтики базується на застосуванні ефективних форм і методів, що ґрунтуються на використанні потенціалу драми і безпосередньо положень герменевтики, відповідно вимагає виявлення інтерпретаційних умінь, акторської майстерності, вокальної техніки. Позитивної оцінки заслуговують запропоновані дисертанткою творчі методи, як: творчі проєкти, сценічні етюди, метод емоційної драматургії, тренінги з акторської майстерності тощо, спрямовані на розвиток музичного сприймання, візуальної дії, образної пам'яті, імпровізаційності, прийомів сценічної інтерпретації образів музичних творів. З метою їх реалізації здобувачкою запропоновано впровадження високохудожнього репертуару (для сольного виконавства: укр. нар. пісня «Гандзя», М. Кропивницький «Соловейко», К. Стеценко «Стояла я і слухала весну», М. Лисенко «Садок вишневий коло хати», В. Івасюк «Балада про мальви» та ін.; для дуетів: Дж. Верді опера «Травіата» – дует Віолетти і Альфреда; М. Лисенко опера «Наталка Полтавка» – дует Наталки і

Петра; П. Чайковський опера «Євгеній Онегін» – дует Тетяни та Ольги; П. Чайковський – дует Оксани і Вакули з опери «Черевички»; С. Гулак-Артемівський – дует Карася й Одарки з опери «Запорожець за Дунаєм» та ін.) (п. 2.1.).

Особливого схвалення заслуговують запропоновані дослідницею взаємозумовлені педагогічні умови, що забезпечують цілеспрямованість і системність формування означеної якості у контексті реалізації зазначеної методики, як: посилення гуманістичної функції змісту вокальної підготовки на основі реалізації ціннісних смислів музичного мистецтва; включення в процес вокальної підготовки інтерактивних методів з метою активізації творчого потенціалу майбутнього учителя музичного мистецтва (музичності, імпровізаційності, здатності до художньої інтерпретації, вокальної майстерності, артистизму, креативності); стимулювання творчої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва у соціокультурній вокальній діяльності. Для реалізації кожної з умов авторкою розроблено низку доцільних форм і методів формування сценічно-образної культури майбутніх учителів.

Відмітимо обґрунтованість висновків до другого розділу, що концентрують результати цілісної й системної розробки методичних засад формування досліджуваного явища.

П'яте завдання полягало в експериментальній перевірці ефективності теоретично обґрунтованої й розробленої авторської методики формування сценічно-образної культури майбутнього учителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. У дисертації представлено детальний аналіз перебігу експериментальної перевірки та її результатів, усі етапи якої детально описано у тексті третього розділу «Організація дослідно-експериментальної роботи з методики формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки». Ретельно відібрані дослідницею діагностичні методики, статистичні методи сприяли достовірності експерименту й вірогідності його результатів та доведенню ефективності авторської методики формування сценічно-образної культури майбутнього учителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки.

Висновки до третього розділу дисертації повно, послідовно й виважено відображають критерії і показники сформованості досліджуваного явища, розкривають етапи й результати констатувального, формувального етапів експерименту.

У загальних висновках обґрунтовано й узагальнено подано динаміку вирішення проблем дослідження відповідно поставленим у дисертації завданням, яка підтверджує дієвість розроблених педагогічних умов та ефективність методики формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Результати дослідження було апробовано здобувачкою в процесі виступів і обговорень на численних науково-методичних і науково-практичних заходах міжнародного (24 доповіді) та всеукраїнського (4 доповіді) рівнів.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Новизна дисертаційної роботи є незаперечною і полягає в тому, що *вперше* розкрито сутність сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, сформованої у процесі вокальної підготовки; визначено компонентну структуру феномену та його особливості; розроблено критерії, показники та рівні сформованості досліджуваного явища; теоретично обґрунтовано та розроблено методику формування сценічно-образної культури; визначено педагогічні умови, методологічні підходи і принципи ефективної реалізації цього процесу.

Удосконалено зміст, форми та методи вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; *подальшого розвитку* набули наукові положення щодо професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, формування в них сценічно-образної культури.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Джерельною базою дисертації стали фундаментальні наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, закони, нормативно-правові акти України.

Основні результати дослідження відображено в 31 публікації, з них 30 – одноосібні: 9 статей у наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», 3 статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 1 стаття у виданні, проіндексована у базі даних Web of Science Core, 8 статей, які входять до наукометричних баз, окрім Web of Science Core Collection та Scopus, 10 – у яких додатково відображені результати дослідження.

Особистий внесок здобувача у статті, написаній у співавторстві, полягає в обґрунтуванні комунікативної сутності художнього і сценічного образу у музичному мистецтві Oleksiuk, O., Bondarenko, L., Cherkasov, V., Kosinska, N. and A. (2019). Слід зауважити, що в публікаціях вичерпно відображено проведене дослідження.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані авторкою рекомендації щодо оновлення змісту, форм і методів вокальної підготовки сприятимуть збагаченню навчальних програм дисциплін вокального спрямування, удосконаленню методичних засад організації самостійної, проектної, дослідницької роботи студентів мистецьких факультетів закладів вищої педагогічної освіти. Практичне значення мають і результати апробації авторської методики формування сценічно-образної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, котрі знайшли своє відображення в діяльності вокально-сценічної студії та у впровадженні змістових модулів у програми з фахових дисциплін «Постановка голосу», «Вокальний клас», «Історія вокального мистецтва».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес таких закладів освіти: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (довідка № 309/24 від 14.02.2020 р.), Рівненський державний гуманітарний університет (довідка № 01-12-100 від 01.11.2019 р.), Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (довідка № 37 від 23.12.2019 р.), Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/252 від 25.11.2019 р.), Мукачівський державний університет (довідка № 2405 від 29.11.2019 р.).

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

У цілому слід відзначити високий науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. У дослідженні представлено теоретичний аналіз зарубіжних праць щодо формування професійних якостей сучасного вчителя музичного мистецтва, його фахових компетентностей, а також специфіки вокальної і сценічної майстерності зарубіжних вокальних шкіл. Бажано було б у такому контексті розкрити особливості формування вокальної, виконавської, сценічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки в зарубіжних країнах.

2. Вважаємо, що методологічні засади формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки логічно було б доповнити положеннями діяльнісного підходу.

3. Зміст дисертації набув би більшої досконалості, якби розроблена й обґрунтована методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки була візуально представлена у вигляді моделі.

4. У дисертаційній роботі (с. 181) зазначено, що метою другого – інформаційного – етапу реалізації авторської методики було поглиблення знань щодо сценічно-образної культури, ознайомлення з можливостями аналізу художньо-образної структури музичних творів на основі міждисциплінарного аналізу. Варто було б більш цілісно узагальнити, які форми і методи сприяли досягненню цієї мети.

5. Було б доцільно у загальних висновках відобразити, які саме критерії й показники сформованості сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки визначено автором, що ґрунтовно розкрито в підрозділі 3.1. дисертації.

З аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності** в повному обсязі.

7. Загальна оцінка дисертації

Проте зауваження, що висловлені вище, мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дисертаційної роботи, що рецензується.

Дисертація **«Методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки»** є завершеною науковою працею, в якій її авторкою, **Косінською Наталією Леонідівною**, отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку теорії та методики музичної освіти.

Дисертаційна робота Н.Л. Косінської відповідає порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами), а її автор **Косінська Наталія Леонідівна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри методики музичного
виховання, співу та хорового диригування
Криворізького державного педагогічного
університету

Н. А. Овчаренко

*Відрук офіційного опонента
отримано
Голова спеціалізованої Вченої
ради ДФ 26.133.003
[Signature] (Л.В. Морозова)
26.02.2021р.*